

UPORABA SUNČEVE ENERGIJE

ZA GRIJANJE VODE, PROSTORA I PROIZVODNJU EL. ENERGIJE

SUNČEVO ZRAČENJE

prof.dr.sc. Mladen Andrassy

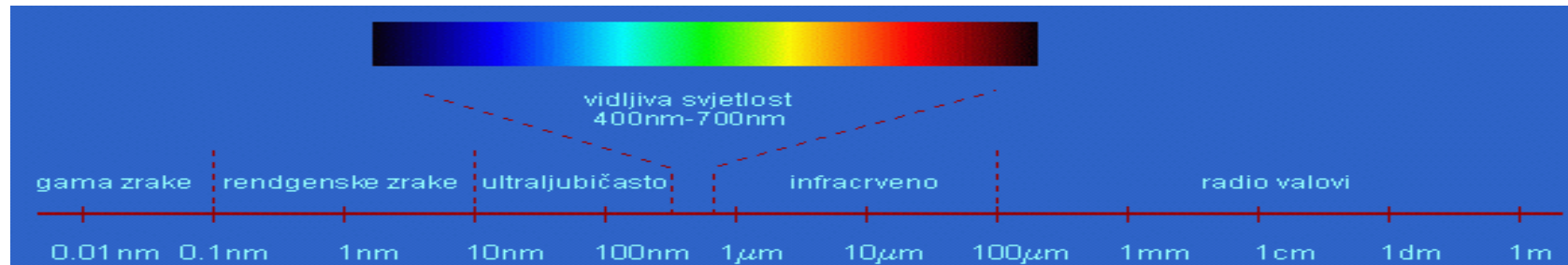
SUNČEVO ZRAČENJE

■ SADRŽAJ:

- Elektromagnetsko zračenje
- Sunčevo zračenje - karakteristike
  - *energija Sunčevog zračenja*
  - *apsorpcija atmosfere*
  - *direktno i difuzno zračenje*
- Geometrijski odnos Sunce – Zemlja
- Zračenje na nagnutu plohu
- Optimalni kut nagiba kolektora
- Utjecaj stakla

SUNČEVO ZRAČENJE

Elektromagnetski spektar i e.m. zračenje

Sva tijela zrače!

Energija zračenja razmjerna temperaturi:

Stefan-Boltzmannov zakon: $E = \sigma T^4$, W/m^2

$\sigma = 5,667 \times 10^{-8} W/(m^2K^4)$ – Boltzmannova konstanta

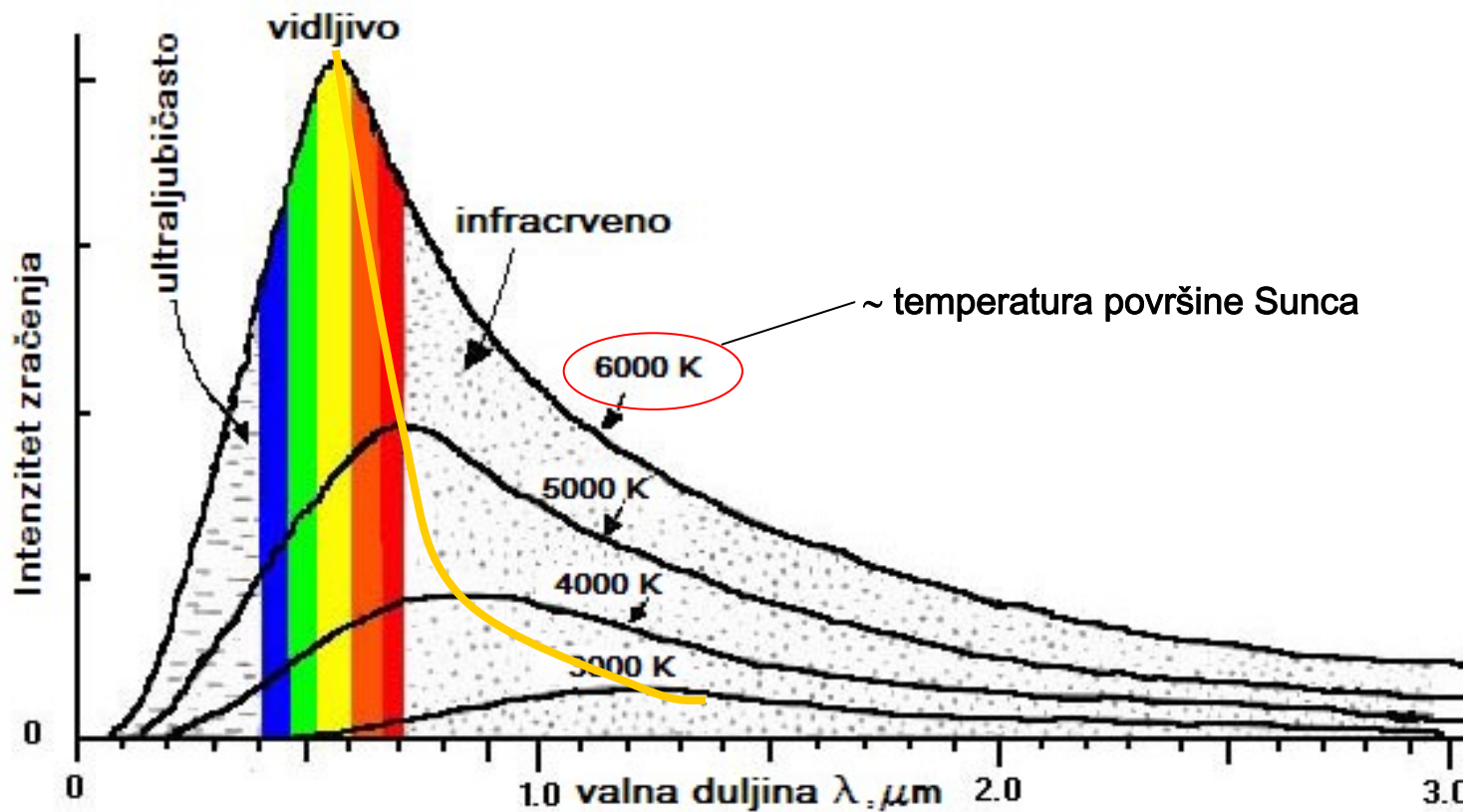
Intenzitet zračenja ovisi o valnoj duljini:

Planckov zakon razdiobe: $E_\lambda = \frac{2hc^2}{\lambda^5 [\exp(hc/\lambda kT) - 1]}$

SUNČEVO ZRAČENJE

Planckova spektralna razdioba zračenja

— Wienov zakon pomaka: $\lambda_{\text{max}} = 2897,8 / T$, μm

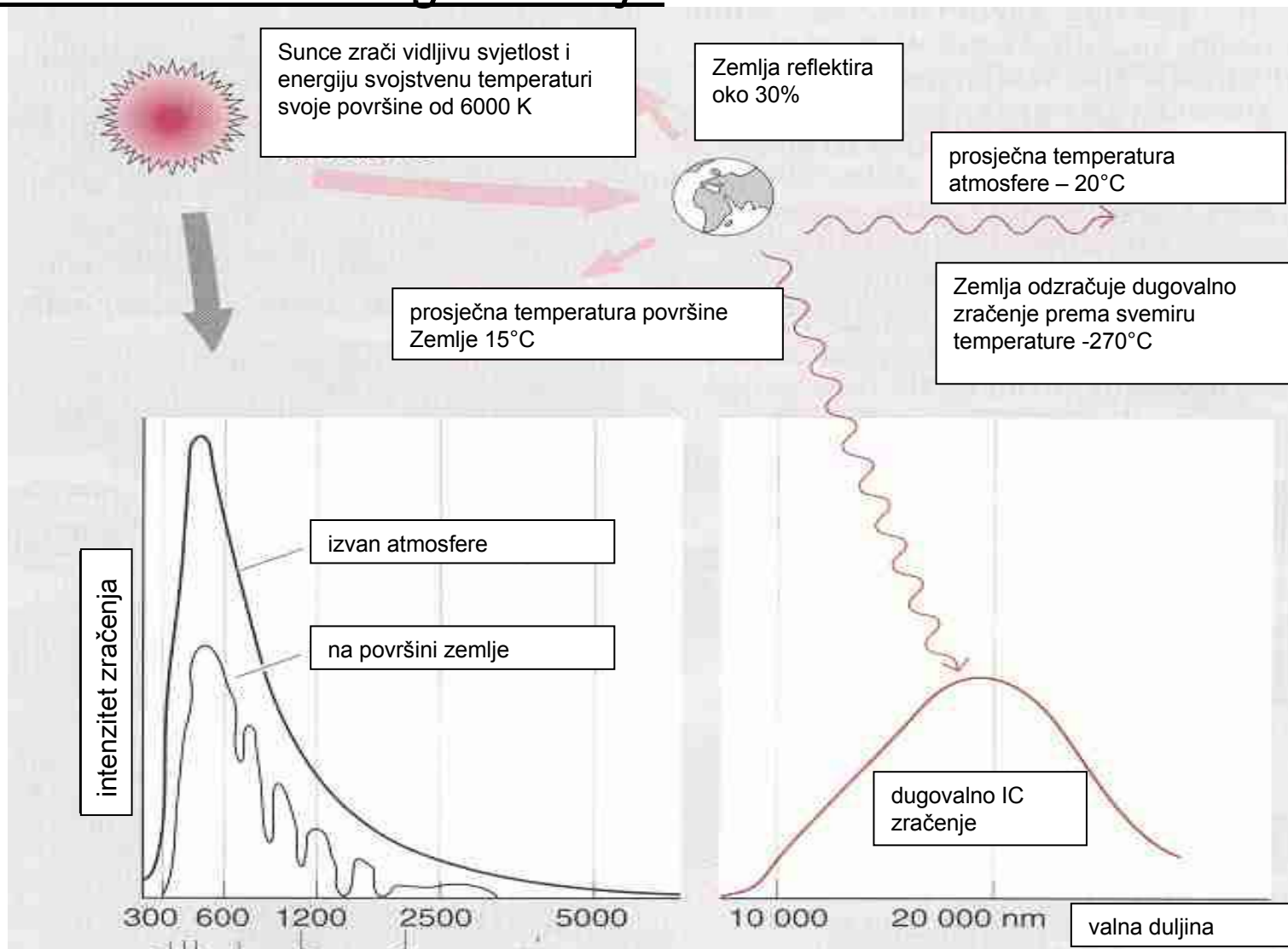
za $T=6000$ K $\rightarrow \lambda_{\text{max}} = 0,483$ μm

SUNČEVO ZRAČENJE

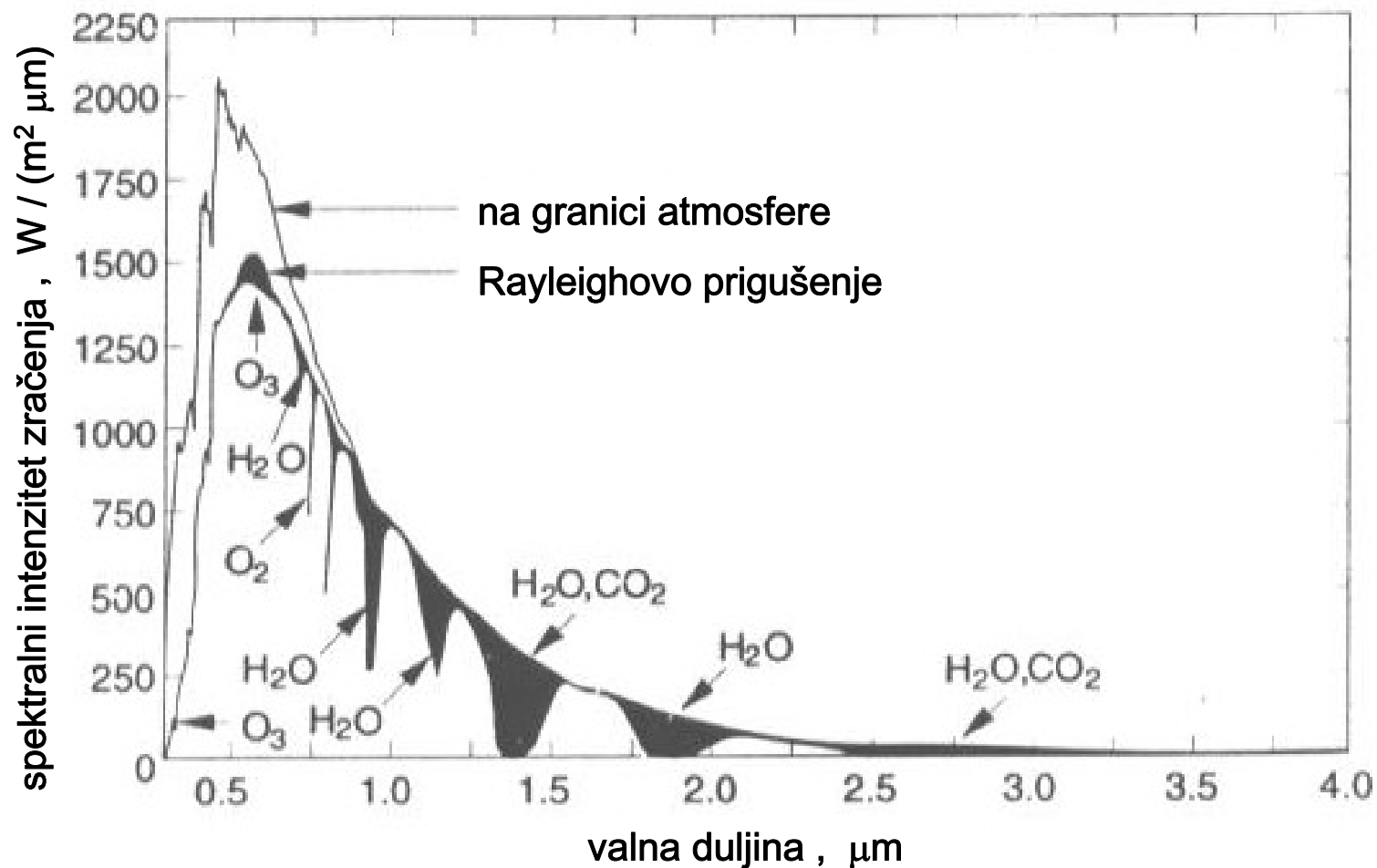
Karakteristike sunčevog zračenja

SUNČEVO ZRAČENJE

Karakteristike sunčevog zračenja

Atmosferska apsorpcija na molekulama sastojaka zraka

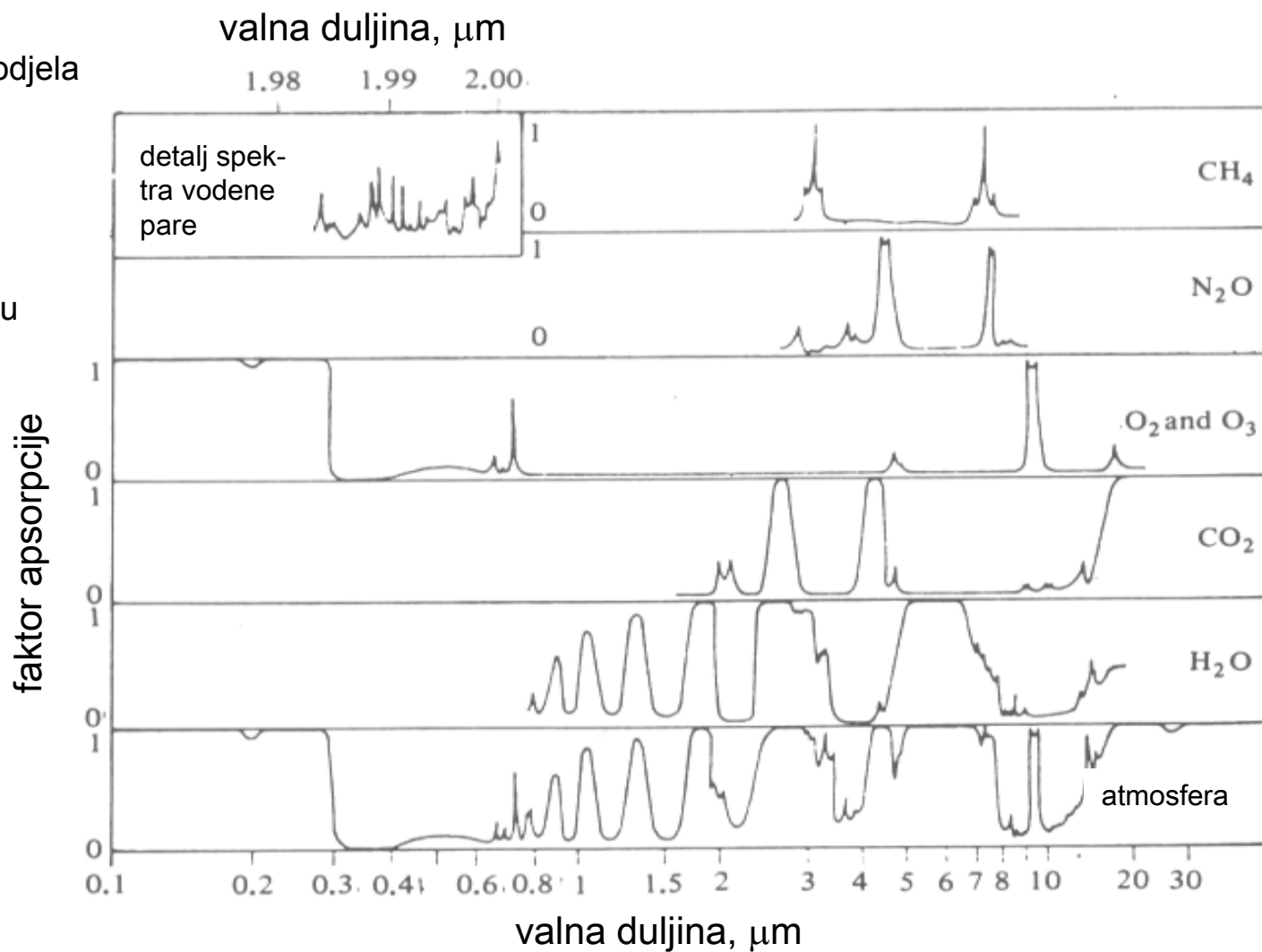
SUNČEVO ZRAČENJE

Karakteristike sunčevog zračenja

Apsorpcijski “prozori” atmosfere

Spektralna raspodjela
apsorpcije,
karakteristični
“pikovi”

Vrijedi za debljinu
sloja cijele
atmosfere

SUNČEVO ZRAČENJE

Energija sunčevog zračenja:

Ukupno zračenje sunca (termonuklearna energija) $380\,000 \times 10^9$ TW

Do granice zemaljske atmosfere dopijeva 170 000 TW

Atmosfera reflektira 30% te energije

Na površinu Zemlje dopijeva 120 000 TW

9 000 puta više od proizvodnje primarne energije na Zemlji (13 TW)

Sunčeva konstanta: 1367 W / m^2

Ukupno dozračena snaga na granici atmosfere

Dozračena energija se troši na:

- održavanje temperature oceana i kopna
- cirkulaciju atmosfere i vode (isparavanje)
- fotosintezu (30 TW ili 0,025%)

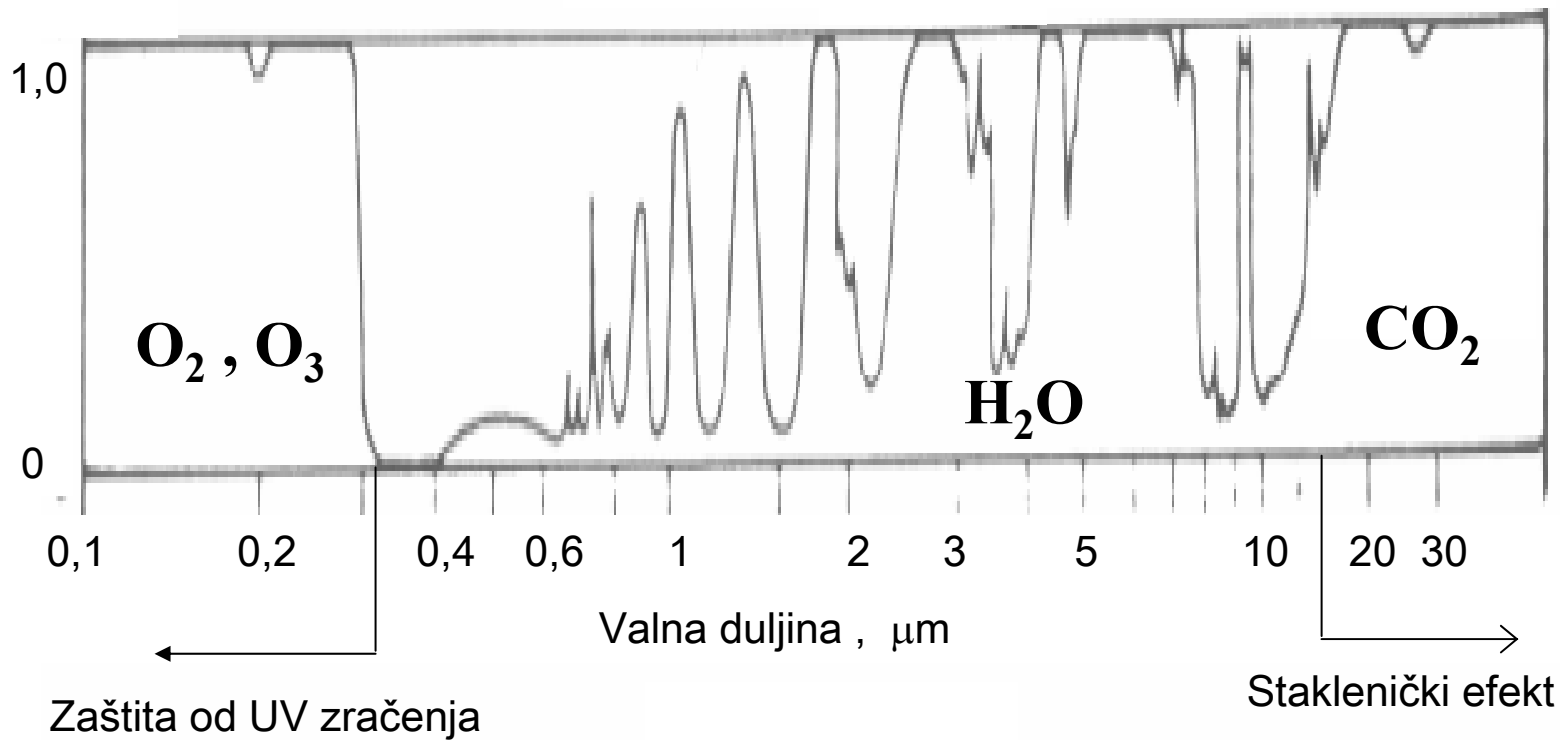
Narušena ravnoteža dozračene i odzračene energije: efekt staklenika

SUNČEVO ZRAČENJE

Ukupna apsorpcija atmosfere

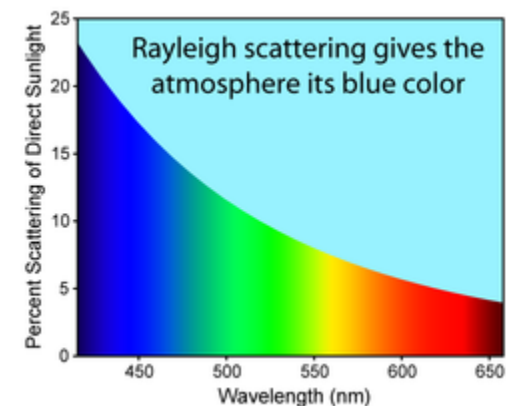
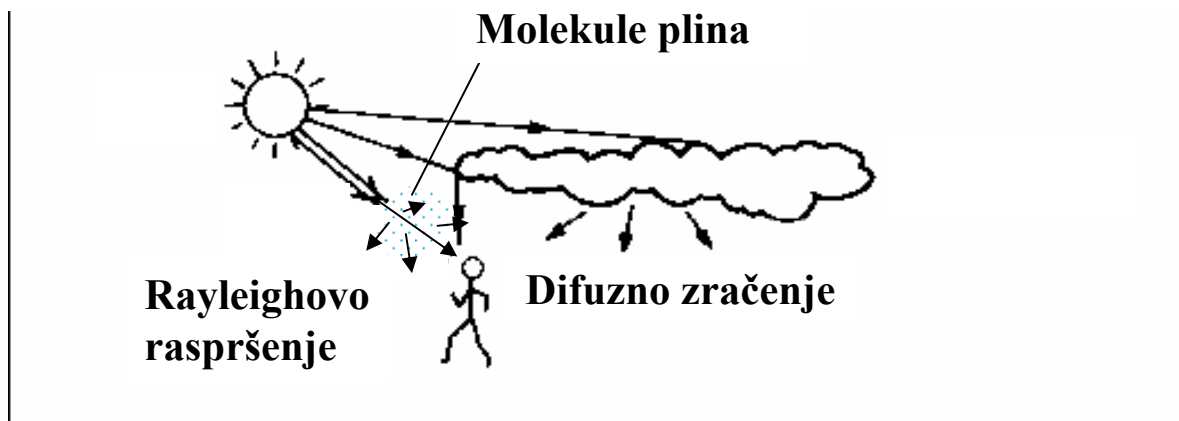
SUNČEVO ZRAČENJE

Direktno i difuzno zračenje

Zračenje dopire na zemlju kao izravno i difuzno (raspršeno)

Raspršenje se događa:

- na česticama vode (oblaci) i prašine
- na molekulama plinova u atmosferi (Rayleighovo raspršenje)

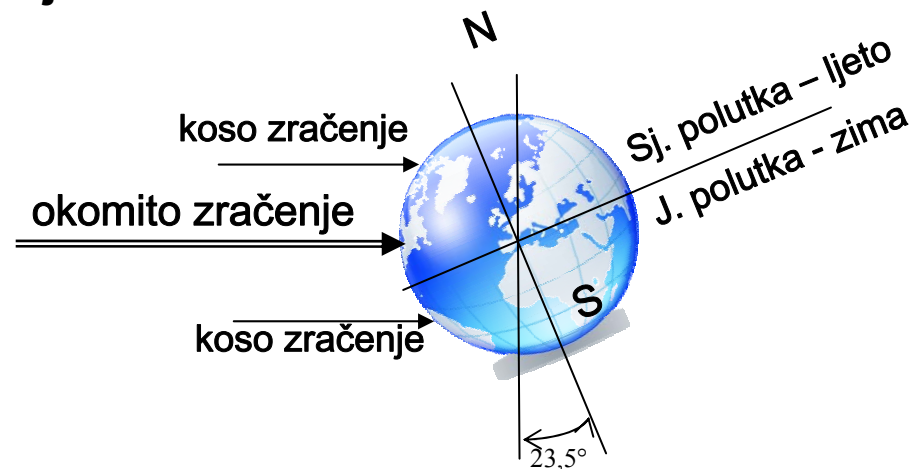
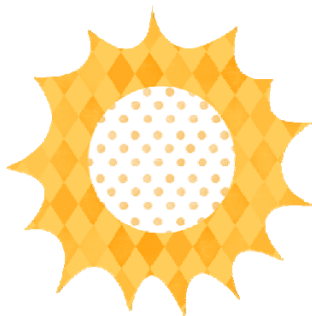
Udio difuznog zračenja je veći zimi a manji ljeti!

SUNČEVO ZRAČENJE

Geometrijski odnos Sunce – Zemlja

situacija na ljetni solsticij – 21. lipnja

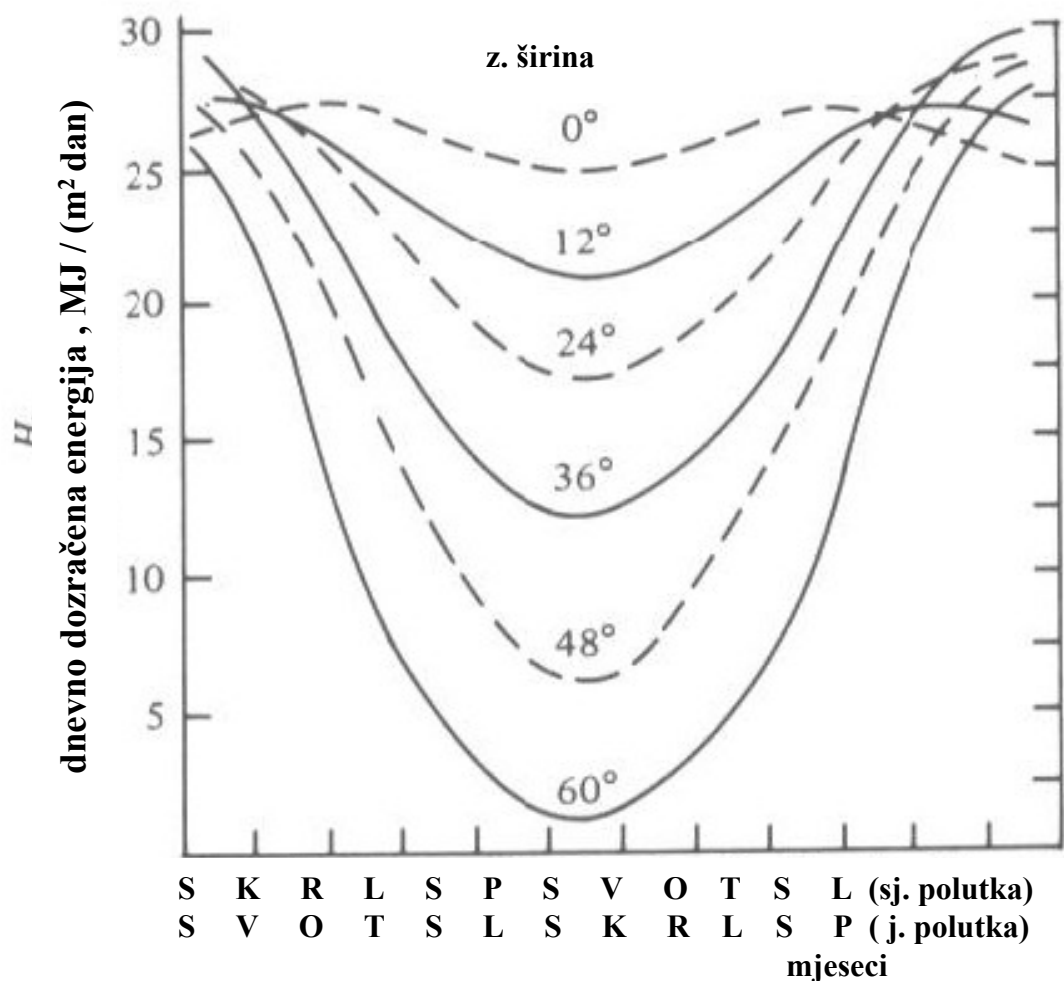
uslijed nagiba Zemljine osi prema ravnini ekliptike ($23,5^\circ$)
nastupaju cikličke (godišnje) promjene dozračene energije

SUNČEVO ZRAČENJE

Tok promjene dozračene energije na **horizontalnu plohu**

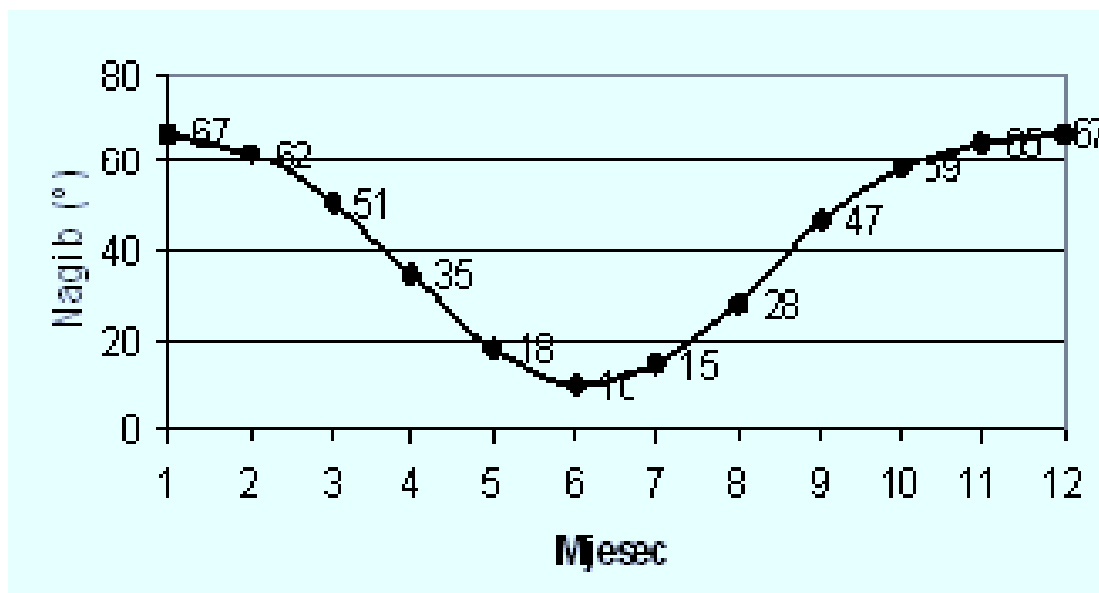

U svrhu optimalnog iskorištenja Sunčevog zračenja potrebno je uređaje za prijam nagnjati tako da uvijek primaju okomito direktno zračenje!

Za to bi bili potrebni skupi mehanički uređaji sa složenom automatikom

SUNČEVO ZRAČENJE

Optimalni nagib kolektora β u stupnjevima za Zagreb ($45^{\circ}50' N$)

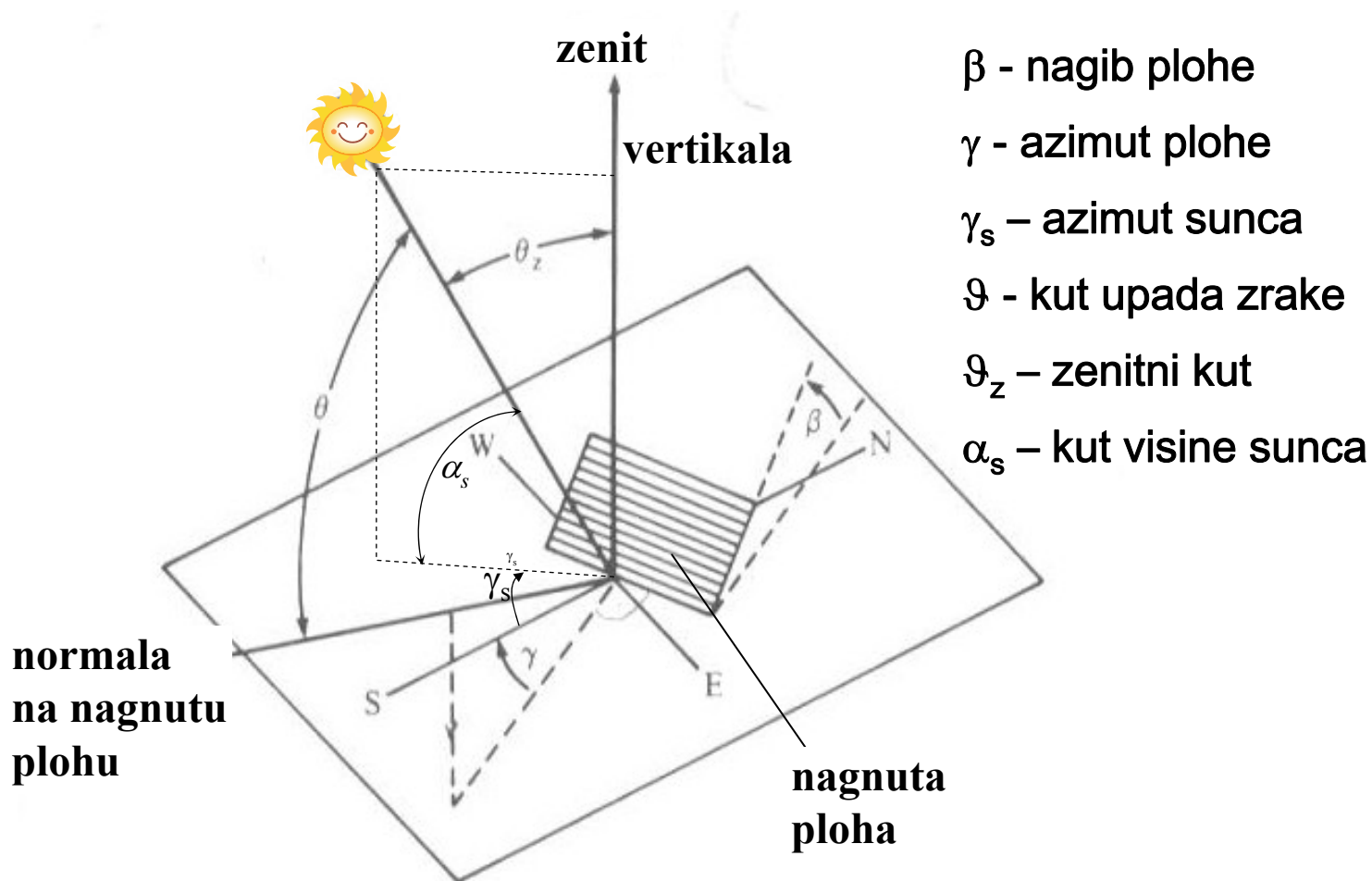

Za kolektor usmjeren prema jugu ($\gamma = 0$) uz podešavanje nagiba kolektora dobiva se godišnje ukupno dozračenu energiju 6900 MJ/m^2 a uz fiksni kut nagiba $\beta = 45^{\circ}$ 6500 MJ/m^2 (5% manje). Podešavanje je isplativo samo za sezonsko korištenje. Npr. za lipanj – rujanj uz $\beta = 20^{\circ}$ dobiva se 13% više nego s $\beta = 45^{\circ}$

SUNČEVO ZRAČENJE

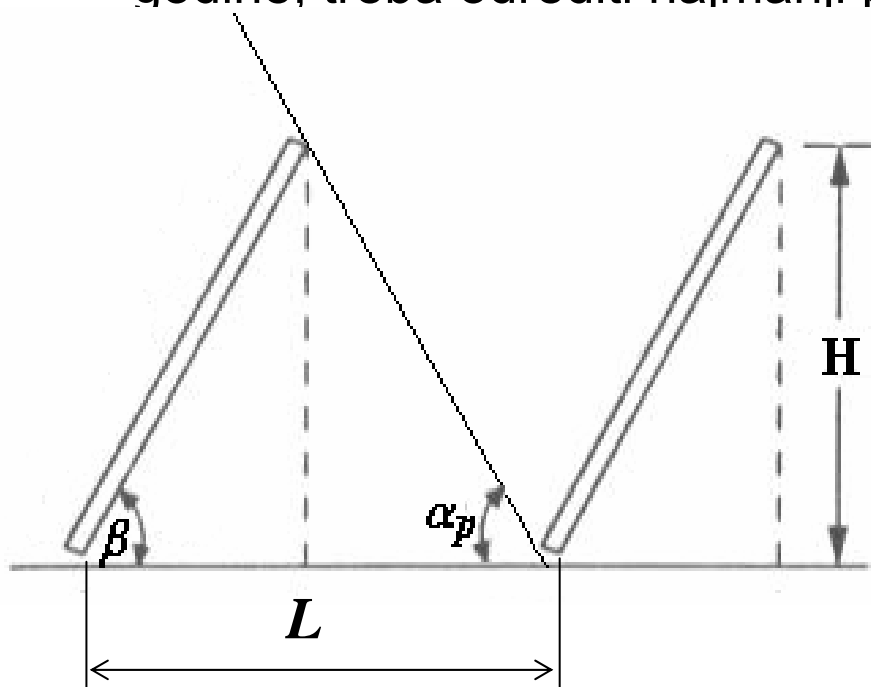
Zračenje na nagnutu plohu

SUNČEVO ZRAČENJE

Zasjenjenje kolektora

Kako bi se izbjeglo međusobno zasjenjivanje kolektora tijekom godine, treba odrediti najmanji potrebni razmak redova L .

$$L = \frac{H}{\operatorname{tg} \beta} + \frac{H}{\operatorname{tg} \alpha_p} \quad \text{gdje je}$$

$$\operatorname{tg} \alpha_p = \frac{\operatorname{tg} \alpha_s}{\cos(\gamma_s - \gamma)}$$

projekcija α_s na ravninu okomitu na plohu kolektora.

Proračun se radi za naj-nepovoljniji α_p

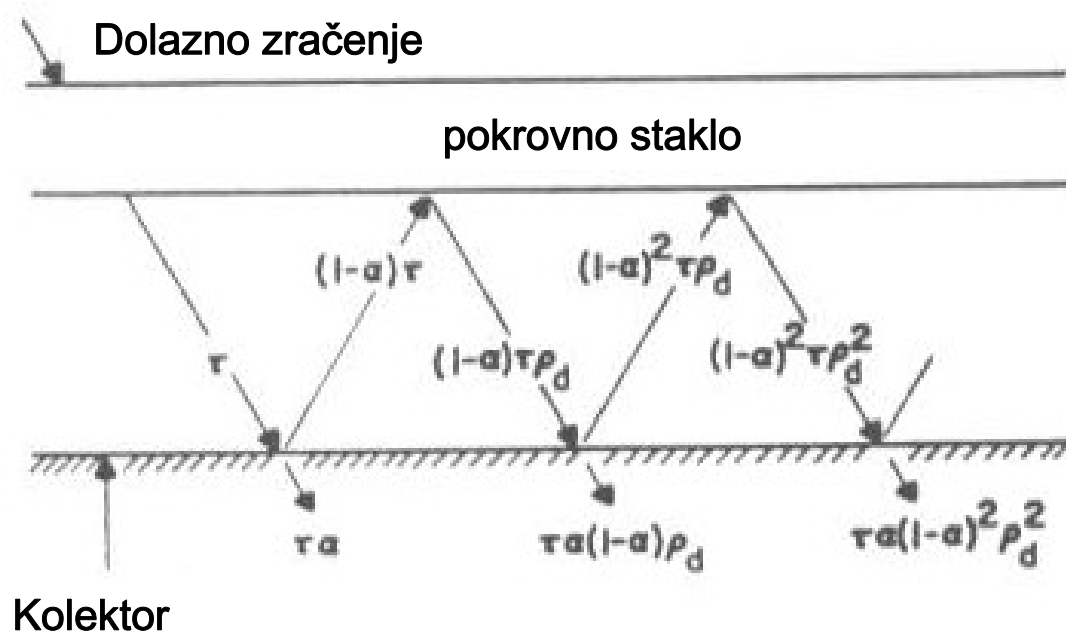

SUNČEVO ZRAČENJE

Utjecaj pokrovnog stakla kolektora

Pokrovno staklo štiti od gubitaka topline:

- konvektivnih
- radijacijskih

Gubici zračenja zbog stakla:

Dio zračenja ne prolazi kroz staklo (apsorpcija + refleksija).

Važno svojstvo stakla:

Faktor transmisije:

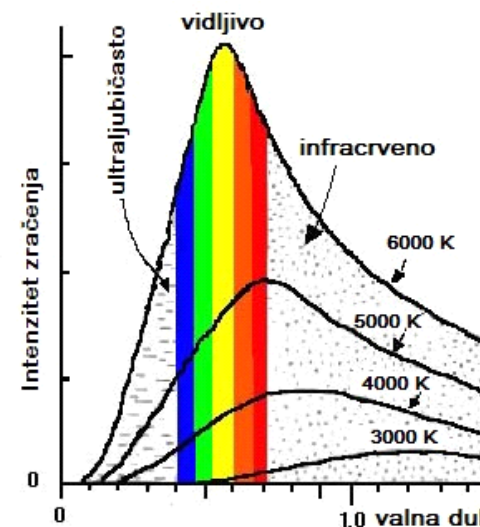
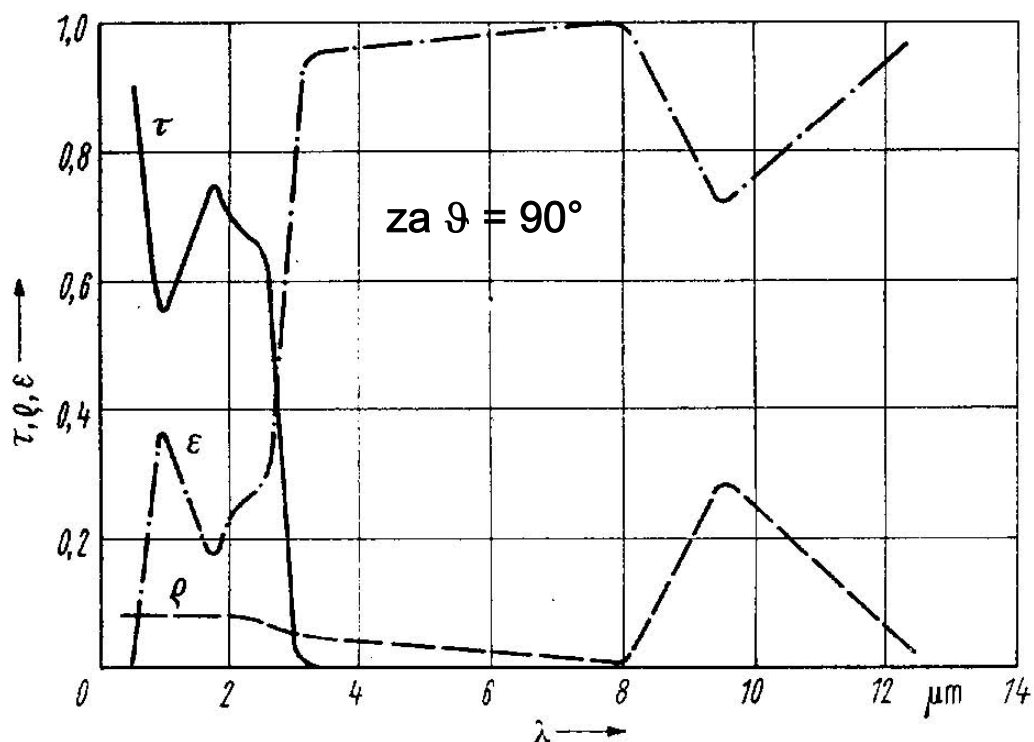
$$\tau = \frac{\text{propušteno}}{\text{upadno}}$$

SUNČEVO ZRAČENJE

Faktor transmisije stakla

τ ovisi o valnoj duljini λ i o kutu upada zračenja ϑ

Staklo propušta kratkovalno zračenje – zračenje Sunca $T = 6000 \text{ K} - \lambda_{\text{max}} = 0,5 \mu\text{m}$

Staklo ne propušta dugovalno zračenje – zračenje kolektora $T = 350 \text{ K} - \lambda_{\text{max}} = 8,6 \mu\text{m}$

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGije

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SADRŽAJ:

- Solarno hlađenje i grijanje dizalicom topline
  - Načelo dizalice topline
    - mehaničke
    - apsorpcijske
    - adsorpcijske
- Solarni bazeni
- Desalinizacija (morske) vode
- Fotonaponske ćelije
  - načelo rada
  - vrste i karakteristike
  - osnovni dijelovi sustava
  - primjeri primjene

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNO HLAĐENJE I GRIJANJE DIZALICOM TOPLINE

Dizalica topline: uređaj kojim se toplina izvora topline niske temperature dovodi na višu temperaturnu razinu ponora topline

II glavni stavak termodinamike: za to je potrebna neka vrsta pogonske energije

Pri solarnom hlađenju Sunčeva energija može služiti:

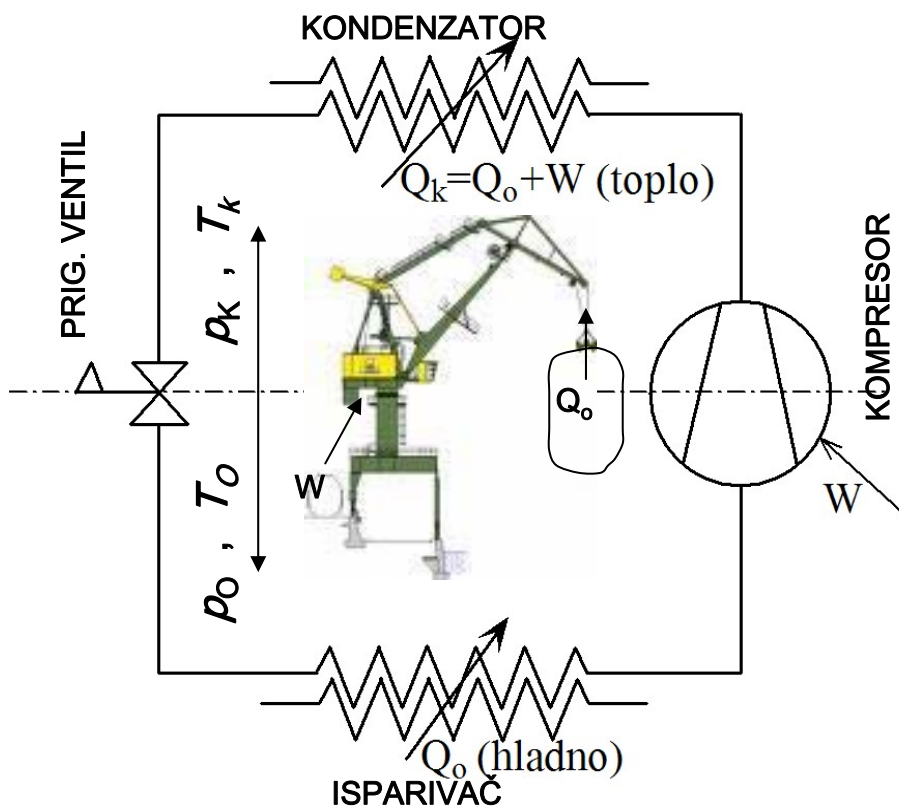
- za pogon dizalice topline
  - izravno, kod apsorpcijskih i adsorpcijskih d.t.
  - neizravno, kao izvor el. energije, kod mehaničkih d.t.
- kao izvor topline d.t.

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

NAČELO RADA DIZALICE TOPLINE

Mehanička dizalica topline

Radne tvari: freoni, amonijak, CO₂, metil klorid, izobutan ...

Bilanca energije:

$$Q_0 + W = Q_k$$

Pokazatelji dobrote (COP):

za rashladni režim –

faktor hlađenja:

$$\varepsilon_0 = Q_0 / W$$

za ogrjevni režim –

faktor grijanja:

$$\varepsilon_g = Q_k / W = \varepsilon_0 + 1$$

Za ogrjevno-rashladni režim –

faktor pretvorbe:

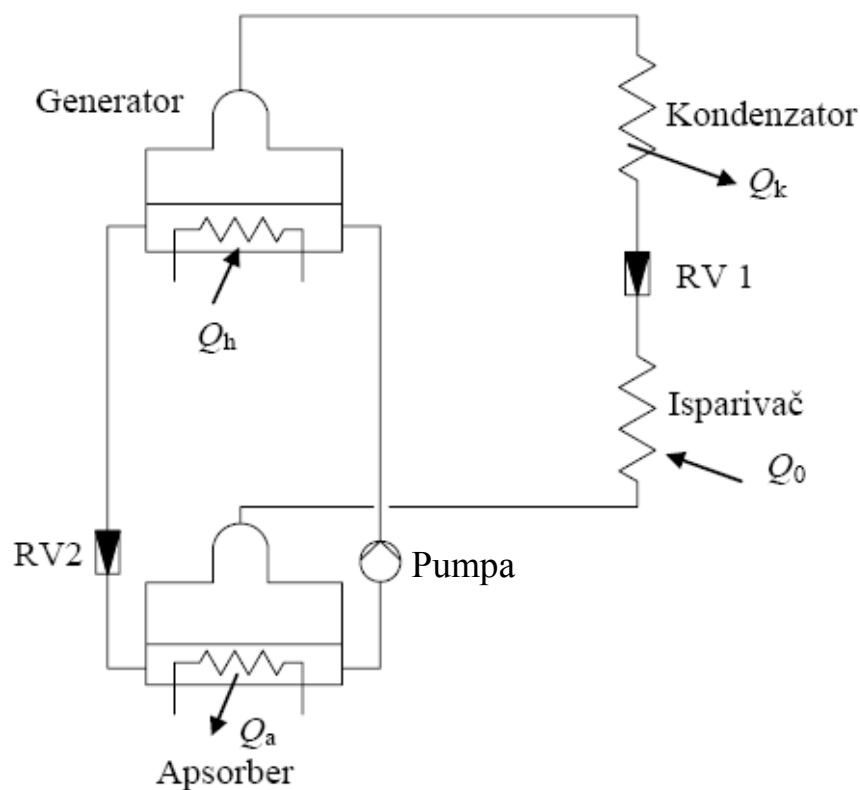
$$\xi = (Q_0 + Q_k) / W = 2\varepsilon_0 + 1$$

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNO HLAĐENJE I GRIJANJE DIZALICOM TOPLINE

Apsorpcijska dizalica topline

Rad se temelji na svojstvu dvojnih smjesa da topla otopina niže koncentracije može apsorbirati hladniju paru više koncentracije!

Pogon generatora zahtijeva $>80^\circ$

Faktori hlađenja, grijanja i pretvorbe znatno slabiji od m.d.t.

Najčešće samo za hlađenje - $\varepsilon_\theta = 0,6 - 0,8$.

Pri pogonu Sunčevim kolektorima $Q_0/Q_{\text{sunca}} = 0,1 - 0,15$

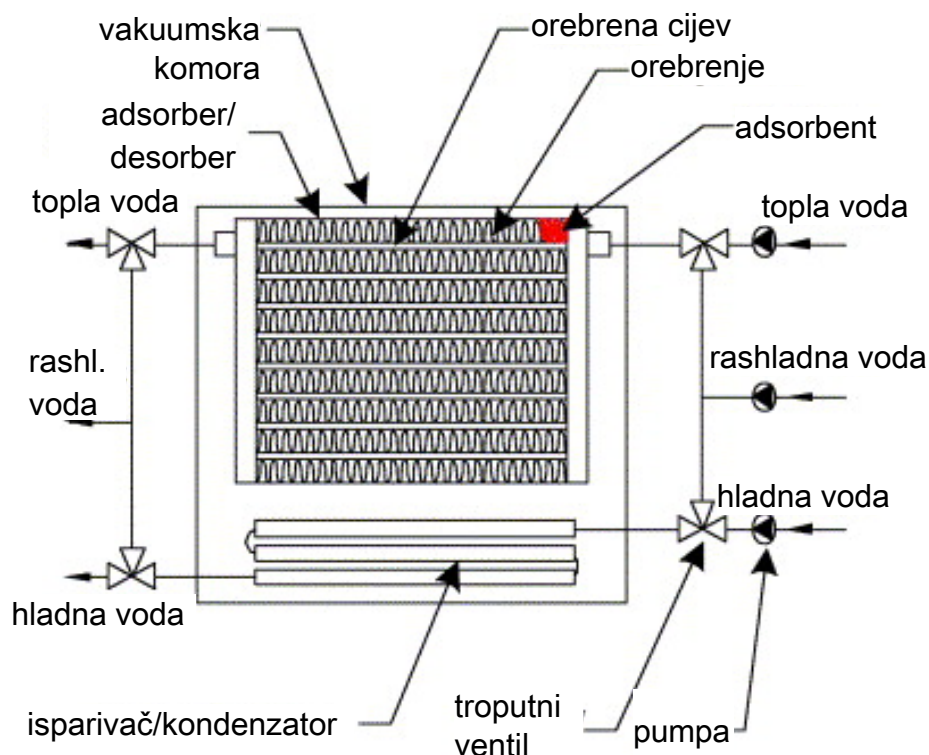
Radne tvari su dvojne smjese:
amonijak-voda, voda-litijev bromid

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNO HLAĐENJE I GRIJANJE DIZALICOM TOPLINE

Adsorpcijska dizalica topline

Rad u dva ciklusa:

Adsorpcija/isparivanje (hlađenje): hlađena voda stuji kroz isparivač i predaje toplinu radnoj tvari u vakuumskoj komori. Pare se adsorbiraju u silika gelu (egzotermno – rashl. voda)

Desorpcija/kondenzacija (regeneracija): topla voda struji kroz desorber i regenerira silika gel. Para radne tvari kondenzira na kondenzatoru hlađenom rashl. vodom.

Za isparivanje pri 10°C potreban 99% vakuum (aps. tlak 0,012 bar)

Radna tvar: voda, Adsorbent: silika gel

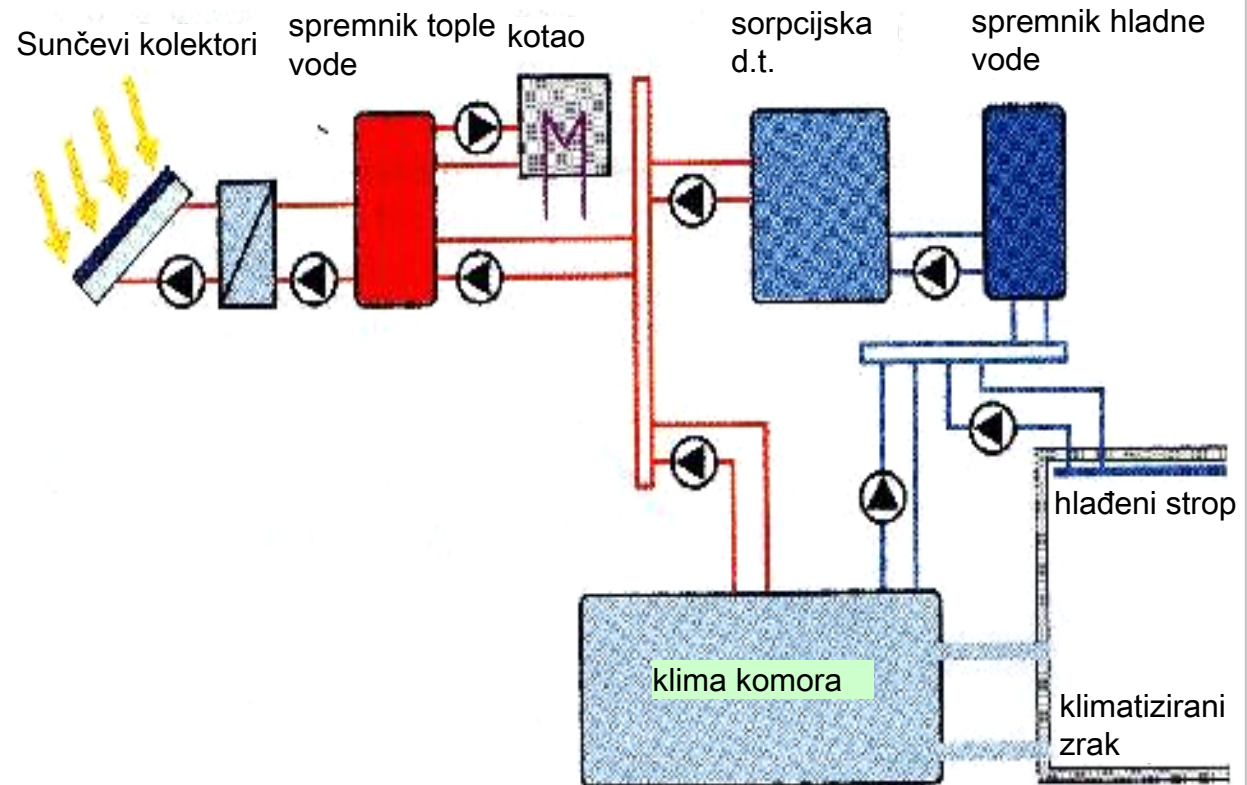
OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNO HLAĐENJE I GRIJANJE DIZALICOM TOPLINE

Shema klimatizacije sa sorpcijskom dizalicom topline

Karakteristike

- rashl. učinak u skladu s insolacijom
- Solarni sustav se može priključiti na postojeći sustav aparata (fan-coil, podno grijanje)

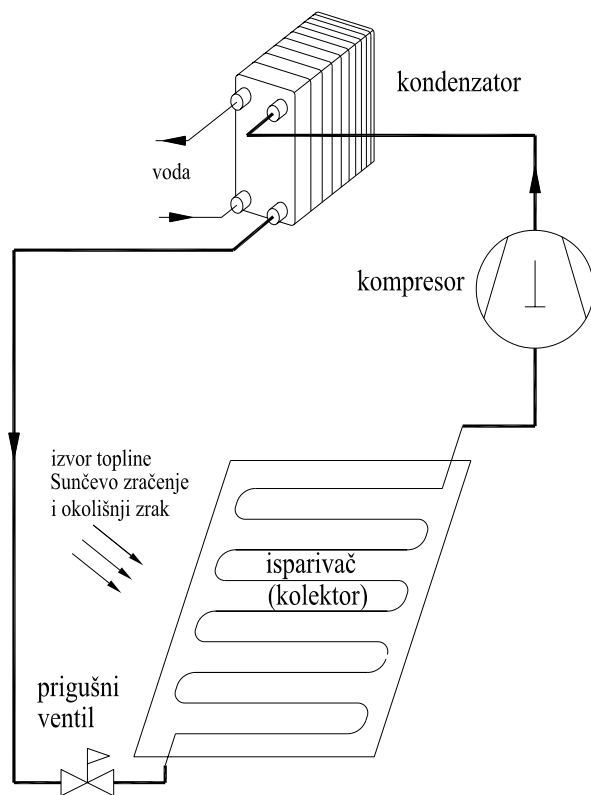

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNO HLAĐENJE I GRIJANJE DIZALICOM TOPLINE

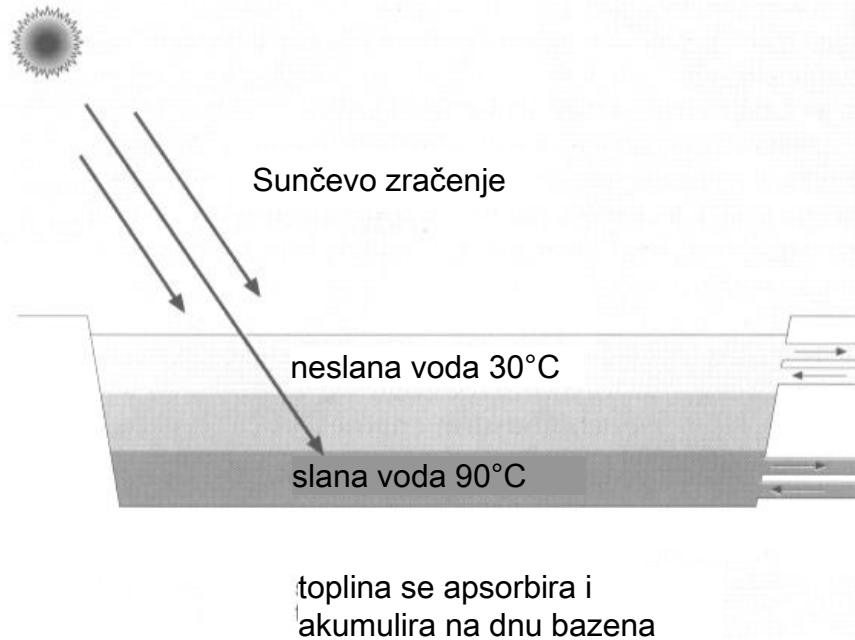
Sunčeva energija kao izvor topline za D.T.

Kompresijska D.T. (FSB) s otvorenim kolektorom kao izvorom topline

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

SOLARNI BAZENI – akumulatori topline

Jeftinije od kolektora sa spremnikom

Objedinjen kolektor i spremnik

Toplina se apsorbira na dnu i grije vodu

Voda zasoljena – topivost raste s temp.

Slanija voda ostaje na dnu toplija

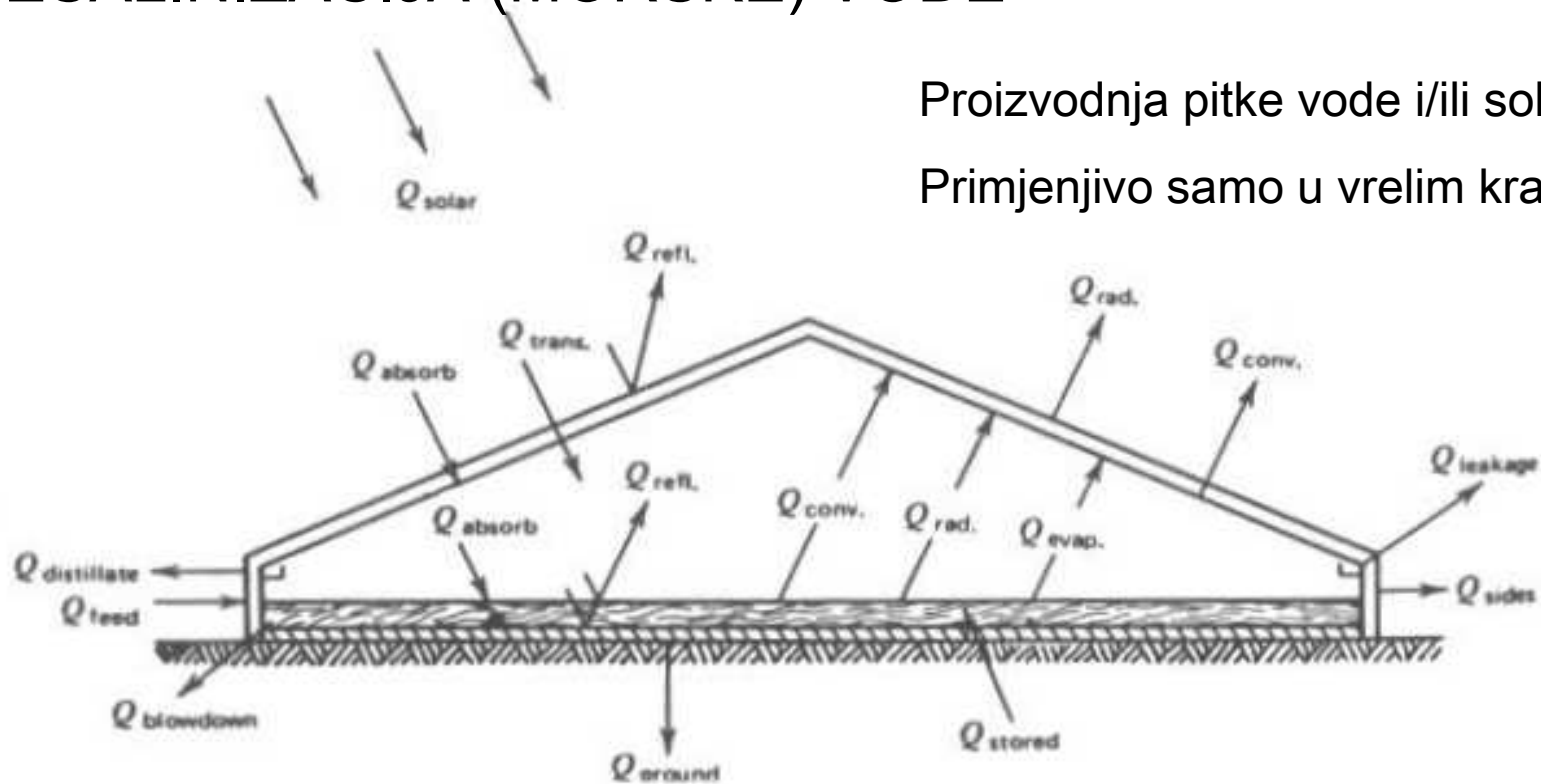
Površinska voda za hlađenje

Eksperimentalno: realizacija kružnog procesa (npr. Stirlingov motor)

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

DESALINIZACIJA (MORSKE) VODE

Proizvodnja pitke vode i/ili soli

Primjenjivo samo u vrelim krajevima

Dno bazena premazano apsorpcijskim premazom, kosi pokrov proziran za Sunčevo zračenje, tanki sloj slane vode isparava, para kondenzira na pokrovu i cijedi se u sabirnik

Pasivno solarno grijanje

Tri osnovna načina pasivnog solarnog grijanja su direktno grijanje, termo-akumulacijski zid (Thombe wall) i zimski vrt.

Direktno grijanje

Velike prozorske površine koriste se za propuštanje sunčevog zračenja u prostore zgrade gdje se sunčeva energija apsorbira i akumulira u zidovima većeg toplinskog kapaciteta (npr. beton velike gustoće, cigla).

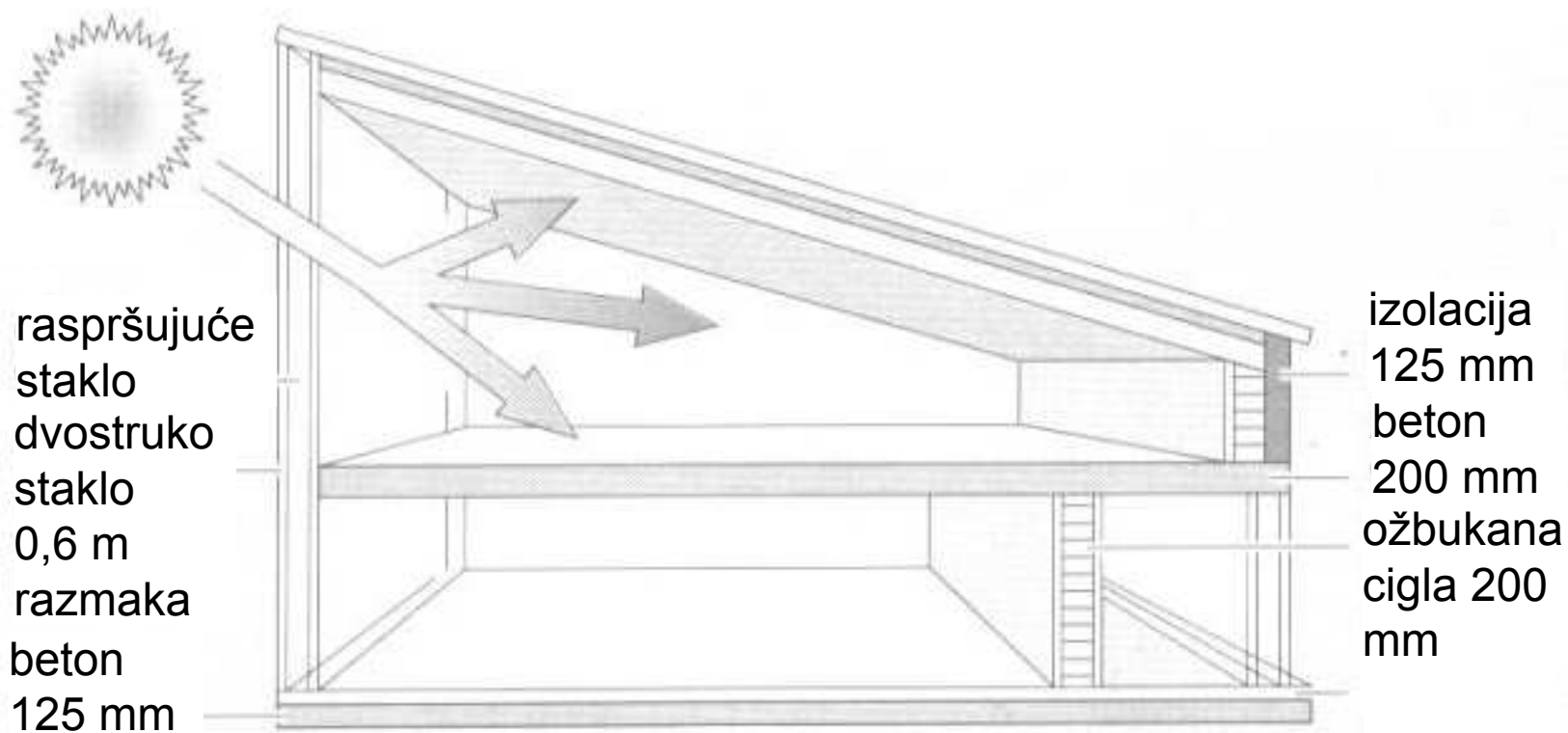
Prozore je najbolje smjestiti na južnim fasadama, pri čemu bi dnevne i spavaće sobe trebale biti smještene na toj strani kuće, dok se ostale prostorije poput kuhinje, kupaonice itd. smještaju u sjevernim dijelovima kuće.

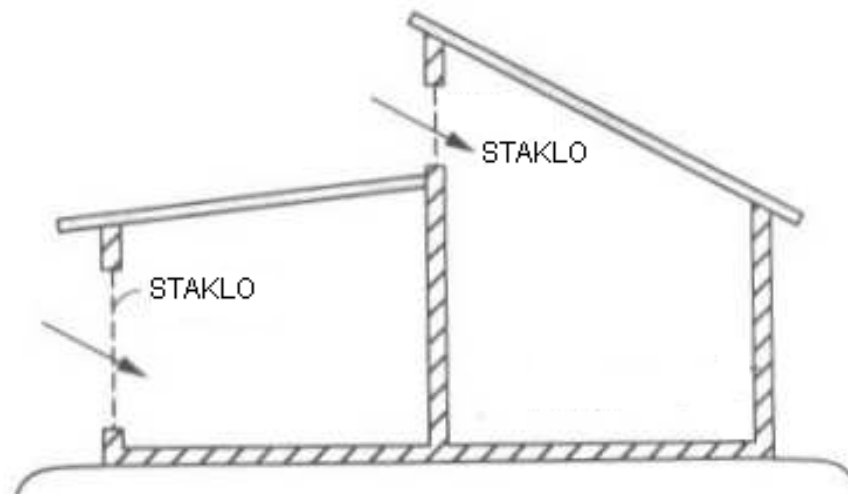
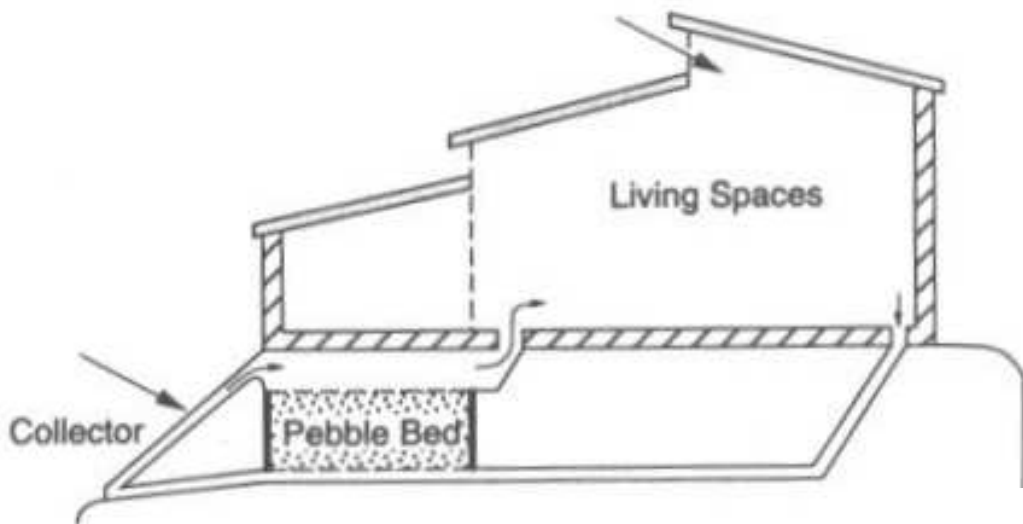
Pasivno solarno grijanje

Direktno solarno grijanje

Pasivno solarno grijanje

Direktno solarno grijanje

Pasivno solarno grijanje

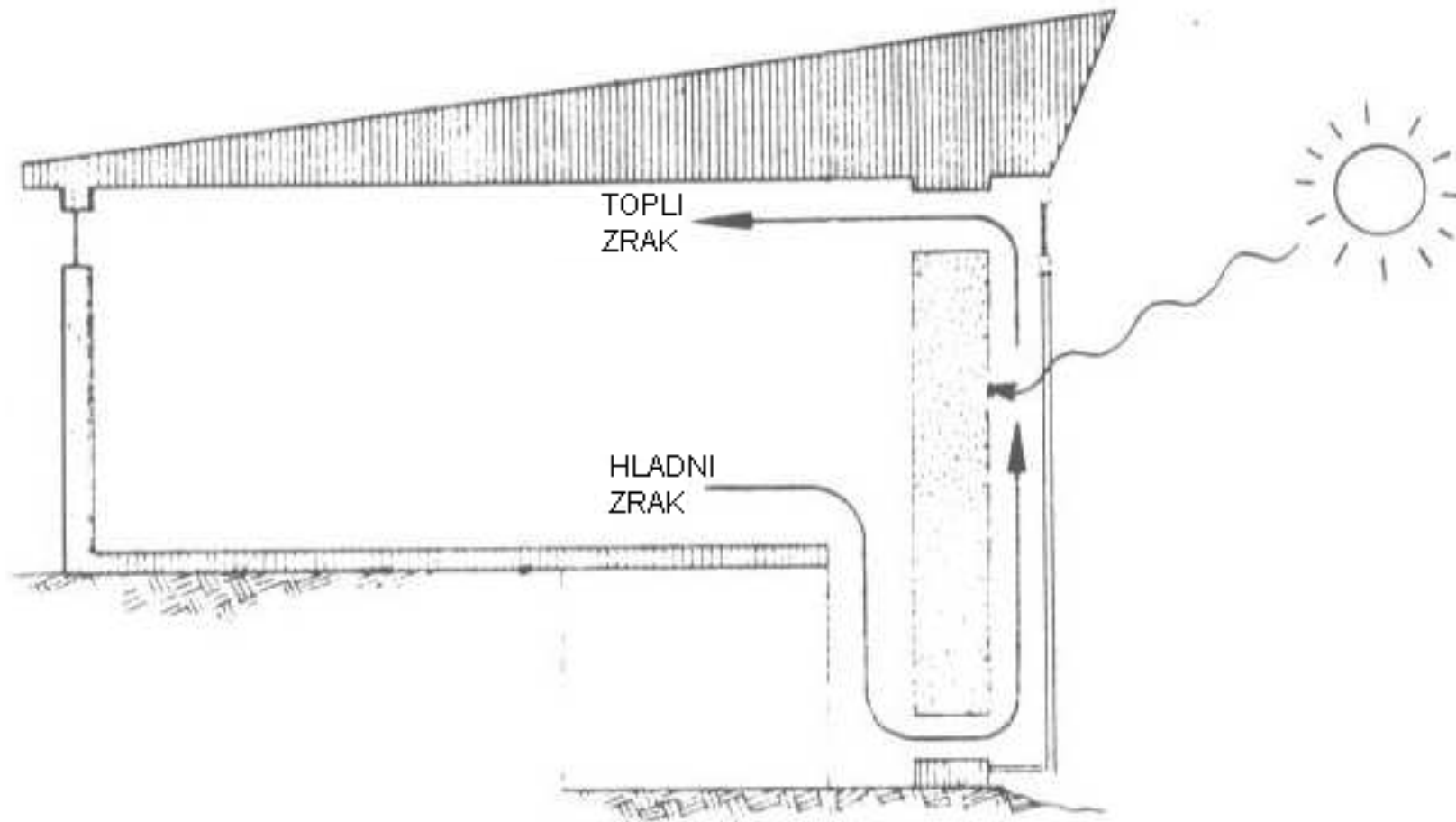
Termo-akumulacijski zid (Thombe wall)

Veće količine sunčeve energije mogu se na kontrolirani način prikupiti uz pomoć termo-akumulacijskog zida-solarnog kolektora poznatog još kao Thombe wall. Isti se sastoji od betonske ploče (debljine 30-tak cm) pokrivena staklom izvana. Zrak cirkulira slobodnom konvekcijom (ili iznimno uz pomoć ventilatora) između stakla i apsorbera-betonske ploče. Pokretna izolacija se može koristiti za smanjivanje toplinskih gubitaka u dane s niskom insolacijom, dok se ljeti njome sprječava pregrijavanje zida odnosno prostora.

Pasivno solarno grijanje

Thombe wall

Pasivno solarno grijanje

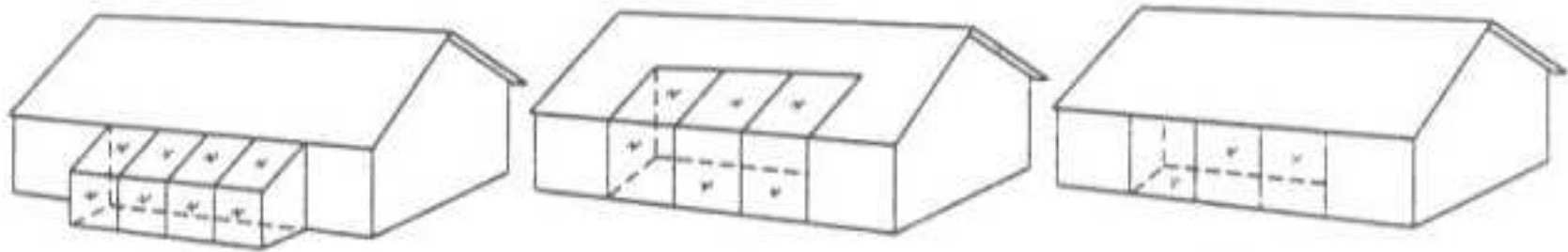
Zimski vrt (staklenik)

Zimski vrt djeluje poput solarnog kolektora gdje ulogu apsorbera imaju zidovi (velikog toplinskog kapaciteta) i pod. Istovremeno time se osigurava i dodatni prostor boravka čime se jedino mogu opravdati visoki troškovi ugradnje. Zagrijani zrak iz zimskog vrta se distribuira u ostatak kuće kroz otvore slobodnom konvekcijom ili pak ventilatorom.

Pasivno solarno grijanje

Zimski vrt (staklenik)- načini ugradnje

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

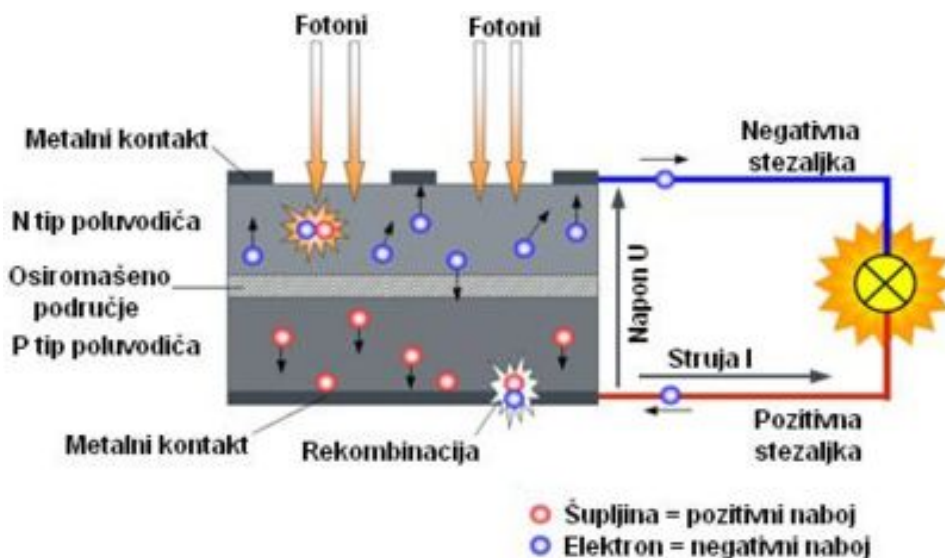
pretvaraju energiju sunčevog zračenja u električnu.

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

Otkrio Becquerel 1839., objasnio Einstein 1905. – Nobelova nagrada 1921.

Princip rada: fotoelektrični efekt

Pod djelovanjem fotona izbijaju se elektroni iz osiromašenog područja PNspoja (obično silicij) i putuju prema neg. sabirniku a pozitivne čestice (šupljine) poz. sabirniku – EM sila (napon). Strujni krug kroz trošilo.

Napon jedinične ćelije: 0,5 V

Gustoća struje: od 50 A/m² na više
 ovisno o: vrsti materijala ćelije i
 intenzitetu zračenja

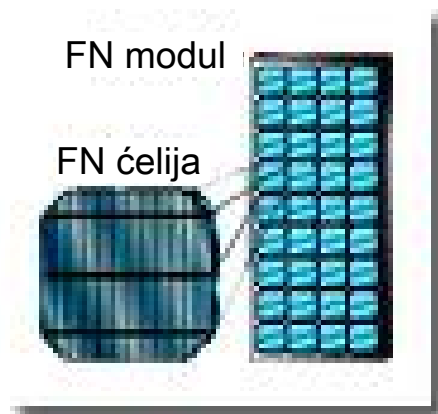
Vrste:

- amorfne, $\eta = 4$ do 6 %
- polikristalne, $\eta = 10\%$
- monokristalne, $\eta = 15\%$

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

Fotonaponski moduli

- serijski spoj ćelija za potreban napon, npr. 24 za 12 V
- paralelni spoj za snagu: npr. oko 1,5 m² za 100 W (pri 1000 W/m² insolacije)

Primjena fotonaponskih modula:

- za autonomiju napajanja: npr. svjetionici, parking automati, autoceste, elektronički uređaji, svemirske letjelice
- u nedostatku komunalnog električnog napajanja: kuće za odmor i sl.
- komercijalna proizvodnja el.energije: EU do 2010 – 3000 MW

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

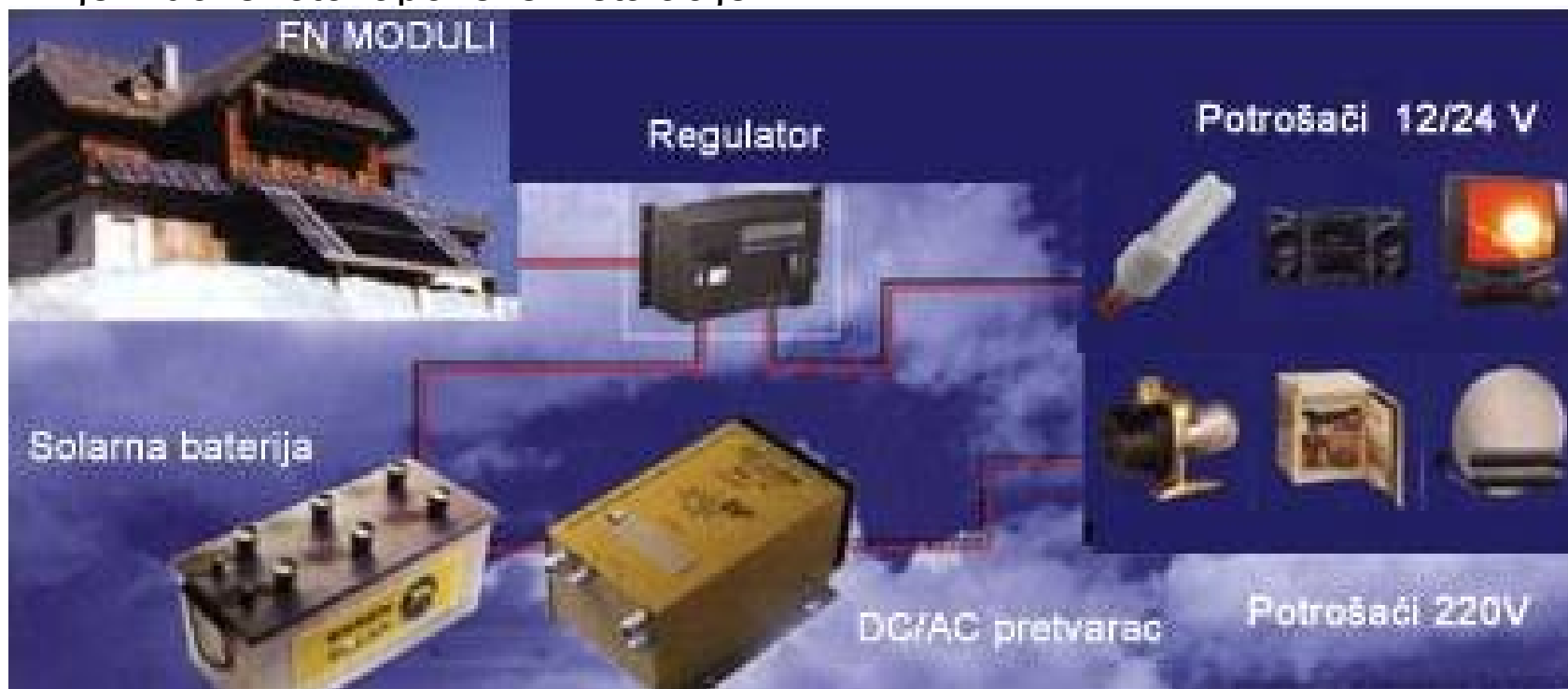
Primjeri uporabe za autonomiju napajanja

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

Primjer kućne fotonaponske instalacije

Potreban akumulator za pohranu energije i izjednačavanje opterećenja

Za pogon potrošača izmjenične struje potreban inverter – DC/AC pretvarač

Gubici u pretvorbi smanjuju stupanj djelovanja sustava

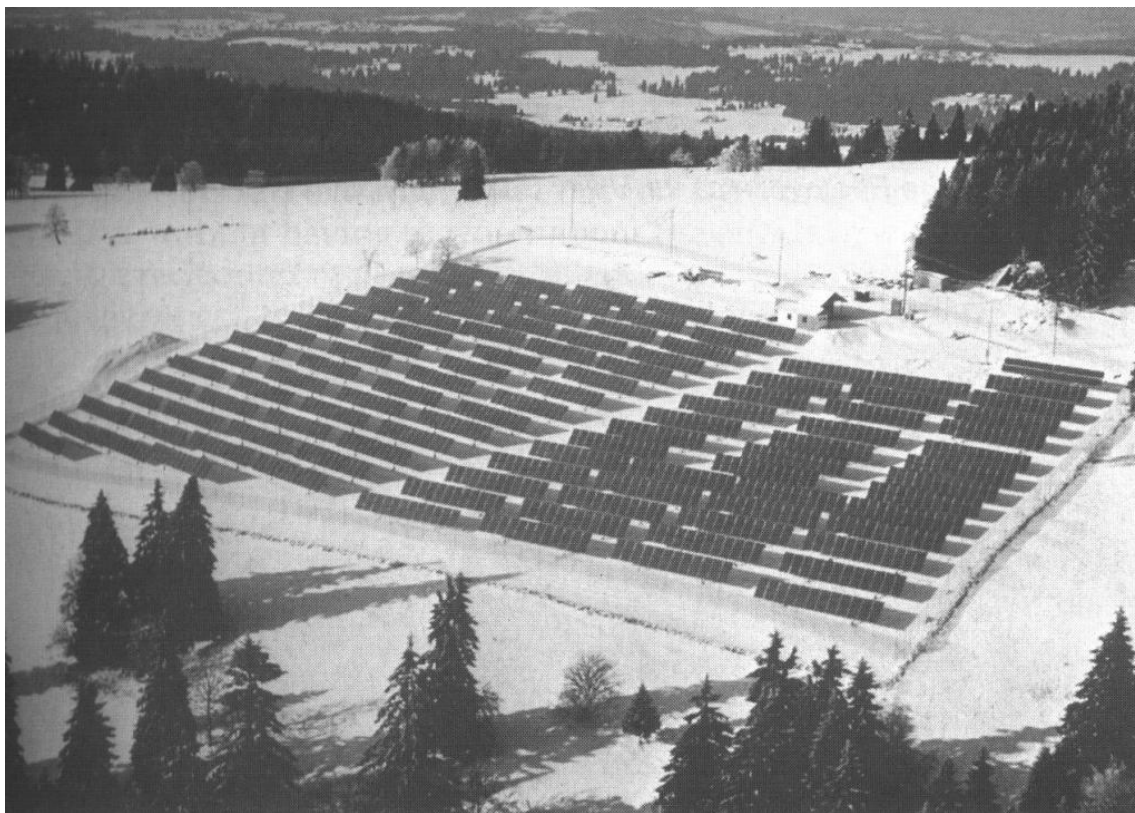

OSTALI NAČINI KORIŠTENJA SUNČEVE ENERGIJE

FOTONAPONSKE ČELIJE

Primjeri korištenja

Phalk Mont Soleil, Švic. (Bern), 0,02 km², 500 kW, 700 MWh/god, 5 mil. EUR (1992.), monokristal Si

Problemi:

globalno:

-slaba iskoristivost

-visoka cijena:

8 – 10 Eur/W

Hrvatska:

-izostanak poticaja

-poteškoće pri
ishođenju suglasnosti
za priključak na mrežu

SUNČEVO ZRAČENJE

Hvala na pozornosti